

Looking Ahead and Looking Behing: Demystifying Jacob's "Blessings"

Overview of the Parsha

And Jacob called his sons and said, "Come together that I may tell you what is to befall you in days to come. Assemble and hearken, O sons of Jacob; Harken to Israel your father: Reuben, you are my first-born,... All these were the tribes of Israel, twelve in number, and this is what their father said to them as he bade them farewell, addressing to each a parting word (!!!) appropriate to him.	(א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֶאֱסַפּוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: (ב) הִקְבְּצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: (ג) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתְּהָ... ... (כח) כָּל-אֱלֹהֵי שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁגִים עֶשֶׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם:...
--	---

What is Yaakov's goal for the brachot?

אברבנאל בראשית פרק מט

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו וגומר עד יהודה אתה יודוך אחיך. אחרי שדבר יעקב ליוסף דברי בניו בסתר וברכם קרא לשאר אחיו גם כן כדי שלא להטיל קנאה בהם. ואחשוב בכפל המאמרים האספו ואגידה לכם הקבצו ושמעו. שיעקב ראה שקצת בניו יקוצו בתוכחתו ודבריו ואולי מיראתם שיוכיחם בדברים קשים התרחקו ולא קרבו לפניו ולכן בראשונה אמר להם האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים כדי שיחשבו שלא היה דעתו להוכיחם אלא לגלות להם דברים סתומים וחתומים לעתיד לבא כל אדם יכסוף לדעת הדברים העתידיים...

... וחז"ל אמרו שבקש יעקב אבינו לגלו' את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והנה הביאם לזה אמרו את אשר יקרא אתכם באחרית הימים כי כמ"ש הרמב"ן לדברי הכל אחרית הימי' הם ימות המשיח אשר קוינו. ואיך לא. והוא אמר עד כי יבא שילה שאין המלט מלפרשו על המלך המשיח. ועוד אמרו במדרש שאמרו האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם רמז על פקידת בית שני אשר נאספו שמה ושאמרו הקבצו ושמעו בני יעקב רמז הגאולה העתידה שאז יתקבצו הגלויות כלם וישמעו אל ישראל אביהם וילכו באורחותיו ועל דרך הפשט באחרית הימים רומז לאיזה זמן ארוך שהוא באחרית הימי' בערך אל ימי המדבר. ואמנ' בכוונת אלה המאמרים והברכות דעתי נוטה שיעקב בעת מותו רצה לבאר מאיזה מבניו יצא שבט המלכו' והממשל' בזרעו כי ראה וידע בכח נבואותיו שיתרבה זרעו מאד והיה ראוי שימנו עליהם מנהיג או מלך שוטר ומושל ולפי שלא יפול ביניה' קטטה על מנוי המלך ראה הזקן בשעת מותו לבאר מאיזה שבט מהם תהיה ההנהגה והמלכות ובו מלכים ימלוכו ובעבור זה עשה חפוש וחקירה בכל אחד מבניו כפי טבעו ותכונתו מי הוא הראוי למלכות כי טבע הבנים אשר יולדו להם ראה שיהיה נוטה לטבע האבות ויהיה תמיד המורם מהם כיוצא בהם כי טבע המקור ראוי שימצא במה שיחצב ממנו ולכן מפני הבחינה הזאת זכר בכל א' מבניו פעם תכונותיה' בעצמם ופעם העתיד לבא על זרעם לא לתכלית הברכה ולא לתכלית התוכחה ולא להגיד עתידות ולא לספר מעלתם בארץ כי אם להודיע אם הם ראוי למלכות ולשררה אם לא והותרה השאלה הב'.

ישעיהו פרק ב

(ב) וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כָּלֹן יִהְיֶה הָרַב־יְקֹנֶק בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְנָשָׂא מִגְבָּעוֹת וְנָהָרוּ אֵלָיו כָּל־הַגּוֹיִם:
 (ג) וְהָלְלוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל־הַר־יְקֹנֶק אֶל־בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנֹנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֵתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדִבְר־יְקֹנֶק מִירוּשָׁלַם:

דברים פרק לא

(כט) כִּי יִדְעֹתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשָּׁחַת תִּשְׁחָתוּן וְסָרְתֶם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הָרַעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשֶׂוּ אֶת־הָרֶל בְּעֵינֵי יְקֹנֶק לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשָׂה יְדֵיכֶם:

רמב"ן פרשת ויחי

(א) באחרית הימים - הם ימות המשיח, כי יעקב ירמוז אליו בדבריו, כמו שאמר עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים. ורבותינו אמרו (פסחים נו א) שבקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, כי לדברי הכל אחרית הימים ימות המשיח הם:

אבן עזרא בראשית פרק מט פסוק א

(א) את אשר יקרא אתכם דבר הנביא לעתיד. ותעו האומרים שהם ברכות בעבור שמצאו בסוף ויברך אותם (ברא' מט כח), ואיה ברכות ראובן שמעון ולוי. ועל דרך הנבואה אמר וזאת אשר דבר להם אביהם ואחר כן ברך אותם, ולא הזכיר הכתוב הברכות:

רס"ג בראשית מט

תם דעא יעקוב בבניה וקאל אגתמעו אכברכם במא ינאלכם **פי אכר אליאם**

רס"ג דברים לא:כט

לאני עאלם אנכם בעד מוֹתִי סתפסדון ותזולון מן אלטריק אלדי אמרתכם בה פיואפִּיכם אלשר **פי אכר הדה אליאם** אד תצנעון אלשר בין ידי אללה לתגיטוה באעמאל ידיכם

And Jacob called his sons and said, "Come together that I may tell you what is to befall you in days to come. JPS 1985

And Jacob called unto his sons, and said: 'Gather yourselves together, that I may tell you that which shall befall you in the end of days. JPS 1917

ראובן

Reuben, you are my first-born, My might and first fruit of my vigor, Exceeding in rank And exceeding in honor. Unstable as water, you shall excel no longer; For when you mounted your father's bed, You brought disgrace—my couch he mounted!	(ג) ראובן בְּכָרִי אֶתָּה כְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֵתֶר שָׁאֵת וַיֵּתֶר עָז: (ד) פָּחַז כְּמַיִם אֶל-תּוֹתֶר כִּי עָלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיר אַז חָלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה: פ
--	--

דברי הימים א פרק ה

- (א) וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר־יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וַבְּחֻלָּלוֹ יְצוּעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכֹרְתּוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף בֶּן-יִשְׂרָאֵל וְלֹא לַהֲתִיחַשׁ לַבְּכֹרָה:
 (ב) כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאַחִיו וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף: ס

[שמות פרק יב]

- (ט) אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבָּשָׂל בְּמַיִם כִּי אִם-צְלִי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כְּרַעָיו וְעַל-קֶרְבּוֹ:

דברים פרק טז

- (ו) כִּי אִם-אֶל-הַמִּקְלוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יִקְלַק אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שֶׁם תִּזְבַּח אֶת-הַפֶּסַח בְּעֶרְב׃ כָּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֹאתְךָ מִמִּצְרָיִם:
 (ז) וּבָשָׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמִּקְלוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יִקְלַק אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפְגִיט בִּבְקָר וְהִלַּכְתָּ לֹאֲהֲלֶיךָ:

דברי הימים ב פרק לה

- (יג) וַיִּבְשְׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וְהַקֳּדָשִׁים בְּשָׁלוֹ בְּסִירֹת וּבִדְוָדִים וּבִצְלָחוֹת וַיִּרְצוּ לְכֹל-בְּנֵי הָעָם:]

רמב"ן בראשית פרק מט פסוק ד

- (ד) פָּחַז כְּמַיִם אֶל תּוֹתֶר - פָּחַז שֵׁם דָּבָר, מִן אֲנָשִׁים רַקִּים וּפּוֹחֲזִים (שׁוּפְטִים ט ד), רִיקִים וּנְמָהֲרִים, קִלִּי הַדַּעַת. וּרְבוּתֵנוּ מִשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ תְּדִיר (נִדְרִים ט ב) נִסְתַּכְּלִית בַּבּוּאָה שְׁלִי וּפָחַז יִצְרִי עָלַי, כְּלוּמַר קִפְץ יִצְרִי עָלַי, וְאָמְרוּ עוֹד (סִנְהֶדְרִין נז א) אִפִּיחֲזִיהוּ הוּא דְקָא מַגְלִי, כְּלוּמַר קִלּוֹת דַּעַתָּם. עֵמָּא פְּחִיזָא דִּאֲקֻדְמִיָּה פּוּמִיָּה לֹאֻדְנִיָּה עֵדִין בַּפְּחֻזִּיתִּיכוֹ קִימִיתוֹ (שִׁבְתָּ פח א), נְמָהֲרִים קִלִּי דַּעַת. וַיִּתֵּן שֶׁהוּא הַפּוֹךְ מִן חִפְזוֹן. יֹאמֶר שְׁטֹף הֵבֵא כְּמַיִם אֶל תּוֹתֶר בּוֹ, כִּי עָלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיר - בַּפְּחֻזִּיתִּיךָ וְקִלּוֹת דַּעַתְךָ, אִז חָלַלְתָּ - אוֹתָם כֹּאשֶׁר יְצוּעֵי עֲלֶה הַפָּחַז שֶׁלָּךְ שֶׁהוּא כְּמַיִם הַעוֹלִים וְשׁוֹטְפִים. זֶה כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמַיִם, הִנֵּה ה' מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַנְּהַר הָעֲצוּמִים וְהָרַבִּים וְעֲלֶה עַל כָּל אִפִּיקָיו וְהִלֵּךְ עַל כָּל גְּדוּתָיו וְחָלַף בִּיהוּדָה וְשְׁטֹף וְעָבַר (יִשְׁעִיָּה ח ז ח):

- וּרְבוּתֵנוּ אָמְרוּ (עֵיין שִׁבְתָּ נה ב) אִז חָלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶה, שְׁכִינָה שְׁדִּרְכָּה לַעֲלוֹת עַל יְצוּעֵי, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר (דְּה"א ה א) וּבְחֻלָּלוֹ יְצוּעֵי אֲבִיו, שֶׁהִיצוּעַ הוּא הַמְּחוּלָּל, וְאוֹלֵי יִכְנֶה אוֹתוֹ שֵׁם. וְאִם בְּדֶרֶךְ כְּנוֹי יִתֵּן שִׁיחָה הַעוֹלָה יַעֲקֹב עֲצוּמוֹ, כְּלִשׁוֹן אִם אַעֲלֶה עַל עֶרֶשׁ יְצוּעֵי (תְּהִלִּים קלב ג). וַיֹּאמֶר, אִז חָלַלְתָּ אוֹתִי, רַק דָּבָר בְּנִסְתֵּר דֶּרֶךְ כְּבוֹד, וְכֵן וּבְחֻלָּלוֹ יְצוּעֵי אֲבִיו, כְּנוֹי, בְּחֻלָּלוֹ הַעוֹלָה עַל יְצוּעֵי אֲבִיו. וּמִן הַכְּתוּב הַזֶּה כִּפִּי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה כְּמוֹ שִׁפְרִישְׁתִּי בְּסֹדֶר וַיִּשְׁלַח (לַעֲלִיל לֵה כב), כִּי רְאוּבֵן נִתְּכוּן לַפֶּסֶל אֶת בִּלְהָה מֵאֲבִיו כְּדִי שֶׁלֹּא תִלַּד לוֹ עוֹד בָּנִים וַיִּמְעִיטוּ בְּכוֹרָתוֹ, עַל כֵּן אָמַר לוֹ שֶׁהוּא פְּחִיזוֹת וְקִלּוֹת דַּעַת שִׁיחֻשׁוֹ לַהֲרוֹיֵחַ וְלֹא יֵבֵא לוֹ מִמֶּנּוּ יִתְּרוֹן רַק הַפֶּסֶד:

Can be positive and negative...

Three Stories of Reuven's *Pachaz*

בראשית פרק לה

(יט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפלתה הוא בית לחם:
 (כ) ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת קברת רחל עד היום:
 (כא) ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל-עדר:
 (כב) ויהי בשנן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישלל את בלקה פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני-יעקב שנים עשר:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף י עמוד א

א"ר תנחום בר חנילאי: מפני מה זכה ראובן לימנות בהצלה תחלה? מפני שהוא פתח בהצלה תחלה, שנאמר: וישמע ראובן ויצילו מידם.

ספורנו בראשית פרק לז

(כא) ויצילו מידם. במניעת הפעל הפתאומי המוליד מעוות לא יוכל לתקון שיפול בכמוהו גם הצדיק לפעמים כענין ראובן עם בלהה כאמרו פחז כמים:

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד סימן טו

טו [לז, כא] וישמע ראובן ויצילו, והיכן היה, ר' יוסי ור' נחמיה ורבנן, ר' יוסי אמר כל אחד ואחד מהם היה משמש את אביו יומו ואותו היום של ראובן היה, ר' נחמיה אמר, אמר ראובן אני בכור ואין הסרחון תלוי אלא בי, רבנן אמרי אמר ראובן הוא מונה אותי עם אחי ואיני מצילו, אני הייתי סבור שנדחתי מכח אותו מעשה והוא מונה אותי עם אחי שנא' ואחר /ואחד/ עשר כוכבים משתחיים לי ואיני מצילו, אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות חייך שאין מפרישין ערי מקלט תחלה אלא בתחומך, הה"ד (דברים ד) את בצר במדבר.

בראשית פרק מב-מג

(לו) ויאמר אליהם יעקב אביהם אתי שפלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי קיו כלנה:
 (לז) ויאמר ראובן אל-אביו לאמר את-שני בני תמית אם-לא אביאנו אליך תגה אתו עלי- ידי ואני אשיבנו אליך:
 (לח) ויאמר לא-ירד בני עמכם כי-אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראו אסון בדרך אשר תלכו-בה והורדתם את-שיבתי ברגון שאולה:
 (א) והרעב כבד בארץ:
 (ב) ויהי כאשר כלל לאכל את-השבר אשר הביאו ממצרים ויאמר אליהם אביהם שבו שברו-לנו מעט-אכל:
 (ג) ויאמר אליו יהודה...
 (ח) ויאמר יהודה אל-ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם-אנחנו גם-אתה גם-טפנו:
 (ט) אנכי אערבנו מידי תבקשנו אם-לא הביאתיו אליך והצגתיו לפניך וחסאתי לך כל- הימים:
 (י) כי לולא התמהמהנו כי-עתה שבנו זה פעמים:

Why didn't Reuven's suggestion win over Yaakov?

רש"י פרשת מקץ

(לח) לא ירד בני עמכם - לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני:

רמב"ן בראשית פרק מב פסוק לז

(לז) את שני בני תמית - קיבל עליו באלה להביאו אל אביו, כי אמר לו את שני בני תמית, בהיות ענשך עלי אם לא אשיבנו אליך, והוא כענין מה שאמר יהודה (להלן מג ט) וחסאתי לך כל הימים. ואמר את שני בני, והם היו ארבעה, לאמר תחת האחד מבניך יהיה הכפל בבני. והנה יעקב לא בטח בראובן כאשר

בטח ביהודה, כי יהודה גבר באחיו. ועוד כי ראובן כבר פשע באביו ולא יבטח בו. והכלל כי היתה עצת יהודה טובה להניחו לזקן עד שיכלה פת מן הבית (עיין תנחומא מקץ ח) כי אז ישמע, והוא מה שאמר לו ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם טפנו:

רש"ר הירש בראשית פרק מט

(ד) יש להצטער על כך ששורש פחז הוא כה נדיר במקרא. מלשון הכתוב: "אנשים ריקים ופחזים" (שופטים ט, ד) נראה כי הוא גם - כן מציין ליקוי אופי. אך ליקוי זה אין לדעת מהו. למזלנו הרע הרי "פחז" סמוך כאן למים. אך כמעט אין לך דבר שהוא רב - משמעות כמים. מים חסרים יציבות פנימית, הוה אומר: **חוסר יציבות כמים**. מים יורדים ונוזלים כלפי מטה, שואפים אל מקום נמוך (אלא אם כן היו לאיד להשקות את האדמה). מים הם נוזלים ומתקדמים במהירות וכו'. בלשון חז"ל אנחנו מוצאים "איפחז צלוחיתו": המים עברו על גדותיהם. התכונה הכללית ביותר המציינת כל נוזל באשר הוא נוזל, היא חוסר כוח - אחיזה. הוה אומר: חוסר יציבות:

Pachaz as instability/shapeshifting.

שמעון ולוי

Simeon and Levi are a pair; Their weapons are tools of lawlessness. Let not my person be included in their council, Let not my being be counted in their assembly. For when angry they slay men, And when pleased they maim oxen. Cursed be their anger so fierce, And their wrath so relentless. I will divide them in Jacob, Scatter them in Israel.	(ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כְּלִי חֲמָס מְכֻרְתֵיהֶם: (ו) בְּסֻדָּם אֶל־תִּבָּא נַפְשִׁי בְּקִהְלָם אֶל־תִּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָם הָרְגוּ אִישׁ וּבְרָצֹנָם עָקְרוּ־שׁוֹר: (ז) אָרוּר אָפָם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קָשָׁתָהּ אֲחֻלָקֵם בִּיעֲלֹקָב וְאַפְיָצֵם בְּיִשְׂרָאֵל: ו
--	---

רמב"ן בראשית פרק מט פסוק ה

(ה) שמעון ולוי אחים - יאמר בעלי אחוה, כי יחם לבם על אחותם. ילמד עליהם זכות כי בקנאתם על האחוה עשו מה שעשו, לומר שאין ראוי לעונש גדול, ולא החטא ראוי לימחל כי הוא חמס. והנכון בעיני שאמר כי שמעון ולוי אחים גמורים דומים ומתאחים זה לזה בעצתם ומעשיהם: וכבר פירשתי (לעיל לד יג) כי יעקב קצף על שמעון ולוי בהרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמס, כי הם לא חטאו להם כלל ובאו בברית ונמולו, ואולי ישובו אל ה' ויהיו כולם בכלל אנשי בית אברהם, ומן הנפש אשר עשו בחרן. ועוד חרה לו שלא יאמרו כי בעצתו נעשה הדבר ויהיה חלול השם שיעשה הנביא חמס ושוד. וזה טעם בסודם אל תבא נפשי - התנצלות שלא היה בסודם בענותם במרמה, ובקהלם לא נתיחד כשבאו על העיר והרגום. ולכן יקלל אפם ועברתם. וכן תרגם אונקלוס ברזיהון לא הות נפשי באיתכנשיהון למהך וכו':

רש"י בראשית פרשת נח פרק יא

(ט) ומשם הפיצם - למד שאין להם חלק לעולם הבא. וכי אי זו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר, ואלו פשטו יד בעיקר כביכול להלחם בו, ואלו נשטפו, ואלו לא נאבדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנוי המחלוקת וגדול השלום:

משנה מסכת אבות פרק א

[*] הלל ושמיאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:]

רש"י הירש בראשית פרק מט פסוק ז

חשוב הדבר ביותר, שכאן, עם הנחת אבן הפינה של עם ישראל, מטילים קללה על כל התפרצות הפוגעת במוסר ומשפט, ולו גם נעשתה לטובת הכלל. סבורות המדינות והאומות, כי טובת הכלל מקדשת את הכל, ערמה ואלימות, שבחיי הפרט ענשם בוז ותליה, הרי - אם רק נעשו לטובתה המדומה של המדינה - יש לתת את שכרם משלם, בכתר אזרחי וזר דפנה. חוק המוסר כוחו יפה רק בחיי הפרט, ואילו מדיניות ודיפלומטיה מכירות רק בחוק האינטרסים. הנה צוואת היסוד של עם ישראל מטילה קללה על ערמה ואלימות שנעשו למען המטרה הצודקת ביותר של טובת הכלל, הרי היא מנציחה את התורה, כי גם בחיי הכלל ולמען הכלל יש לטהר - לא רק את המטרות -, אלא גם את הדרכים והתחבולות. אולם הוא מטיל קללה רק על אפם ועברתם. אין הקללה לא עליהם ולא על עצם שאיפותיהם:

בראשית רבה (וילנא) פרשת ויחי

שמעון ולוי אחים, אחים לדינה ולא ליוסף

Shimon and Levi as the Initiators of Mechirat Yosef

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ויחי סימן ט

התחיל קורא לשמעון וללוי אחים אחי דינה ולא אחי יוסף שהם מכרוהו, א"ר שמלאי בראובן כתיב למען הציל אותו מידם (בראשית לז) הרי אתה למד שלא היה במכירת יוסף ואף יהודה אמר להן מה בצע כי נהרוג וארבעה אלו היו גדולים נמצאת למד ששמעון ולוי מכרוהו שבשעה שירדו למצרים נתן יוסף עיניו בשמעון שנאמר (שם /בראשית/ מב) ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לכך קרא לשניהם פה אחד שמעון ולוי אחים

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מט פסוק ה

(ה) שמעון ולוי אחים - **בעצה אחת על שכם ועל יוסף**. (לעיל לז יט - כ) ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגוהו, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה (we'll discuss this later), הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלימה, שנאמר (שם ב) והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו', יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, ט על כרחך שמעון ולוי הם, שקראם אביהם אחים:

פרשת מקץ

(כד) וַיִּשָּׁב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבֶךְ וַיֵּשֶׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאֵתָם אֶת־שְׁמֵעוֹן וַיֹּאמְרוּ אֵתָּה לְעֵינֵיהֶם:

רש"י פרשת מקץ

את שמעון - הוא השליכו לבור, הוא שאמר ללוי (לעיל לז יט) הנה בעל החלומות הלזה בא. דבר אחר נתכוין יוסף להפרידו מלוי שמא יתעצו שניהם להרוג אותו:

Why is it significant that Shimon and Levi were the initiators? How did they view אחוה? Why were the brothers so ineffective in stopping them?

מכרותיהם

רמב"ן בראשית פרק מט פסוק ה

ופירוש כלי חמס מכרותיהם - על דעת אונקלוס וכל המפרשים (הראב"ע, רש"י, והרד"ק) כלי חמס מגורותיהם, וכן מכורותיך ומולדתיך (יחזקאל טז ג), וכן על ארץ מכורתם (שם כט יד), אמרו כי פירוש **שעשו חמס בארץ מגורותיהם**. ואם כן יהיה שיעור הכתוב כלי חמס להם במגורותיהם. ויקרא אותה "ארץ מגורותיהם", שגרו בה אחרי כן:

אבל לפי דעתי יאמר כלי חמס הם מגורותיהם, חיייהם, כלשון ימי מגורי (לעיל מז ט), יאמר, כי כלי החמס עצמם הם מגוריהם, כי במ יחיו ויזונו, ודומה לזה ערבה לו לחם לנערים (איוב כד ה). ובעבור זה יחלקם ביעקב שלא יוסדו, ופיצם בישראל שלא יקהלו, ויהי להם כן, כי נחלת שמעון בתוך בני יהודה, כדכתיב (יהושע יט א) ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה, והיו עריהם מחולקות זו מזו בכל שבט יהודה, ונחלת לוי, ערי מקלט, מנופצות בכל ישראל:

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מט פסוק ה

כלי חמס - אומנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה הימנו:

מכרותיהם - לשון כלי זיין, **הסייף בלשון יוני מכי"ר**. דבר אחר מכרותיהם. בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו (יחזקאל טז ג) מכורותיך ומולדתיך, וזה תרגום של אונקלוס בארע תותבותהון:

אבן עזרא בראשית פרק מט פסוק ה

(ה) שמעון ולוי אחים - בעבור מעשה שכם. מכרותיהם י"א מן הכרת פניהם (ישעי' ג, ט), ואיננו נכון בדקדוק. וי"א קניניהם, כמו תכרו מאתם (דבר' ב, ו). ואין תכרו כי אם מלשון חפירה. וי"א מלשון מכירה שמכרו עצמן. כמו עם חרף נפשו למות (שופ' ה, יח). והנכון בעיני שהוא מגזרת מכרתיך (יחז' טז, ג).

והוא חסר בית, כמו הנמצא בית ד' (מ"ב טז, ח), אשר צויתי (ש"א ב, כט). והטעם על החמס שעשו,
שאחר שהכניסו אנשי שכם בברית הרגום במרמה:

יהודה

You, O Judah, your brothers shall praise; Your hand shall be on the nape of your foes; Your father's sons shall bow low to you. Judah is a lion's whelp; On prey, my son, have you grown He crouches, lies down like a lion, Like the king of beasts^a—who dare rouse him? The scepter shall not depart from Judah, Nor the ruler's staff from between his feet; So that tribute shall come to him And the homage of peoples be his. He tethers his ass to a vine, His ass's foal to a choice vine; He washes his garment in wine, His robe in blood of grapes. His eyes are darker than wine; His teeth are whiter than milk.^c	(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידוך בערף איבך ישתחוו לך בני אביך: (ט) גור אריה יהודה מטורף בני עליית כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו: (י) לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקרת עמים: (יא) אסרי לגפן עירה עילו ולשרקה בני אתנו כבס בינן לבשו ובדם ענבים סותה סותו: (יב) חכלילי עינים מין ולבן שנים מחלב: פ
---	---

רד"ק בראשית פרק מט

מטרף בני עלית - מרוב טרף עלית לשם ולתפארת, כמו שאמר על דוד בשובו מהכות את ארם:

רשב"ם פרשת ויחי

מטרף בני עלית - אתה יהודה בני לאחר שעלית מלטרף טרף באומות ותכרע ותשכב בעירך, לא יבא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. בני כפילו של יהודה. והמפרשו במכירת יוסף לא ידע בשיטה של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל:

דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק מט

מטרף בני עלית. על ידי טרף נעלית בימי דוד שבא מיהודה שעל ידי וכו' שעשה לו הקדוש ב"ה מן האריה ודוב שטורפין את הבהמות כדאמר גם את הארי גם את הדוב הכה עבדך נתן לב ונסמך להלחם עם גלית הפלשתי ונצחו ונתעלה על זה:

Teref as Yosef**בראשית רבה (וילנא) פרשת ויחי פרשה צח**

מטרף בני עלית, מטרפו של יוסף עלית ונתעלית, מטרפו של תמר עלית ונתעלית

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מט

מטרף - ממה שחשדתיך (לעיל לז לג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עלית - סלקת את עצמך, ואמרת (שם כו) מה בצע וגו'. וכן מהריגת תמרק שהודה (לעיל לח כו) צדקה ממני, לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה (מ"א ה) איש תחת גפנו וגו':

רס"ג (תרגום מאתר "על התורה")

תהיה, יהודה, כגור אריה, כי נצלת בני מן ההריגה (לאנך כלצת אבני מן אלקתל), אשר כשכרע ורבץ כאריה או כלביא, מי יקימנו.

תשובות דונש לרס"ג קנג

153 ואמר מטרף בני עליה. (Gen. 49, 9) העליה בני מטרף.
ואמר המתרגם. ברי נפשך סליקת (י. ואמר אי אפשר אלא העליה:

Problem 1: The Taamei Hamikra

רשב"ם פרשת ויחי

מטרף בני עליה - אתה יהודה בני לאחר שעליה מלטרף טרף באומות ותכרע ותשכב בעיירך, לא יבא אויב להחרידך ולהקימך ממקומך. זהו עיקר פשוטו. בני כפילו של יהודה. והמפרשו במכירת יוסף לא ידע בשיטה של פסוק ולא בחילוק טעמים כלל:

דברים פרק כט פסוק כ

והבדילו יקוץ לרעה מכל שבטי ישראל כלל אלות הבגיות הפתוה בספר התורה הזה:

רש"י דברים פרשת כי תבוא - נצבים פרק כט

(כ) הכתובה בספר התורה הזה - ולמעלה הוא אומר (לעיל כח, סא) בספר התורה הזאת גם כל חלי וכל מכה וגו', הזאת לשון נקבה מוסב על התורה. הזה לשון זכר מוסב על הספר, ועל ידי פסוק הטעמים הן נחלקין לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר, והתורה הזאת דבוקים זה לזה, לכך אמר הזאת וכאן הטפחא נתונה תחת התורה, נמצא ספר התורה דבוקים זה לזה לפיכך לשון זכר נופל אחריו, שהלשון נופל על הספר:

Problem 2: Did Yehudah really act properly in Mechirat Yosef?

חזקוני בראשית פרק מט

(ט) מטרף בני עליה מעניני טרף נתעלית ונתגדלת שאין טורף ושולל כמוך כמו ואת עליה על כולנה. מטרף בני עליה פרש"י ממה שחשדתיך בטרף טורף יוסף. חז"ק הא אמרין בעלמא גבי מה בצע כל המברך יהודה הרי זה מנאץ. אלא פי' על תמר ותרגום מוכיח יהודה את אודיתא ולא בהיתתא וכו' מדין קטלא ברי נפשך סליקתה וכו' מדין הריגת תמר ושני בניה.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב

רבי מאיר אומר: לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה, שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו, וכל המברך את יהודה - הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: ובצע ברך נאץ ה'.

רש"י מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב

כנגד יהודה - שהיה לו לומר: נחזירנו לאבינו, אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו.

מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב

ולולי פירושם היה נראה לפרש דה"נ לשבח יהודה קאמר ומברך במקום זה הוא במקום קללה וגידוף כמו ברך נבות אלהים ומלך וז"ש כל המברך את יהודה ומגדפו על זאת שאמר מה בצע כי נהרוג וגו' ומכרו בממון ולא החזירו לאביו אין זה אלא מנאץ ה' שיהודה כוונתו לש"ש היה שהיה חושש שלא יהיו אחיו שומעים לו בדבר זה להחזירו לאביו וז"ש מנאץ ה' כי שם יהודה נקרא כולו על שמו של הקדוש ברוך הוא כמ"ש בסוטה על שקידש ש"ש בפרהסיא ותו לא מידי וק"ל:

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישב פרשה פד

ויאמר יהודה אל אחיו וגו', א"ר יהודה בר אילאי, בשבח יהודה הכתוב מדבר, בג' מקומות דבר יהודה בפני אחיו ועשו אותו מלך עליהם, ויאמר יהודה אל אחיו, (בראשית מד) ויבא יהודה ואחיו, (שם) /בראשית מ"ד/) ויגש אליו יהודה, לכו ונמכרו לישמעאלים, אמרו נלך ונתפוס דרכו של עולם כנען שחטא לא לעבד נתקלל, אף זה לכו ונמכרו לישמעאלים, וישמעו אחיו.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נו עמוד ב
אמר ליה: תן לי יבנה וחכמיה, ושושילתא דרבן גמליאל, ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק. קרי עליה רב יוסף, ואתימא רבי עקיבא: משיב חכמים אחור ודעתם יסכל, איבעי למימר ליה לשבקינהו הדא זימנא. והוא סבר, דלמא כולי האי לא עביד, והצלה פורתא נמי לא הוי.

תוספות מסכת סנהדרין דף ו עמוד ב
אלא כנגד יהודה - והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמין את אודיתא ולא בהיתתא.